

ยาธาตุอบเชย...เชยหรือไม่ที่จะใช้

รองศาสตราจารย์ ญญ.รุ่งระวี เต็มศิริฤกษ์กุล

ภาควิชาเภสัชพฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ยาธาตุอบเชยคืออะไร

ถ้าพูดถึงยาธาตุ ทุกคนคงคิดถึงยาธาตุน้ำแดง หรือยาธาตุน้ำขาว ซึ่งเป็นยาที่ใช้กันมานานเพื่อรักษาอาการท้องอืดท้องเฟ้อ อาหารไม่ย่อยที่จริงแล้วคำว่า “ยาธาตุ” ในการแพทย์แผนไทย หมายถึง กลุ่มยารักษาธาตุในร่างกายของเราให้เป็นปกติ โดยเริ่มจากการปรับสมดุลธาตุลม และธาตุไฟ ยาธาตุอบเชยเป็นหนึ่งในยาธาตุ ซึ่งมีสรรพคุณในการบรรเทาอาการท้องอืดท้องเฟ้อ ปรับการทำงานของธาตุลมและไฟให้เป็นปกติ ทำให้ร่างกายเข้าสู่สมดุลได้

ยาธาตุอบเชย บางครั้งเรียกว่า ยาธาตุเปลือกอบเชย เป็นยาธาตุที่ตั้งตำรับขึ้น โดยมีเปลือกอบเชยเทศ เปลือกสมุลแว้ง ลูกกระวาน ดอกกานพลู รากชะเอมเทศ เป็นตัวยาหลัก พร้อมกับเกลือดีดสะระแห่น และการบูร องค์ประกอบทุกตัวมีสรรพคุณขับลม เปลือกอบเชยเทศเทศและสมุลแว้งนอกจากขับลมแล้ว ยังมีรสหวาน และมีรสฝาด ทำให้มีฤทธิ์ สมานไปในตัว ยาธาตุอบเชยเตรียมโดยการต้มเคี่ยว หลังจากนั้นจึงเติมเกลือดีดสะระแห่น การบูรภายหลัง การเตรียมแบบนี้ทำให้น้ำมันหอมระเหยส่วนใหญ่ระเหยออกไปเกือบหมด เหลือแต่สารจำพวกเรซินหลอมละลายออกมาขณะต้ม อย่างไรก็ตามยาธาตุอบเชยที่มีคุณภาพดีเมื่อชิมรสแล้วจะรู้สึกเผ็ดร้อน พอควร และเมื่อรับประทานเข้าไป จะรู้สึกท้องอืด กระตุ้นการทำงานของกระเพาะอาหาร และลำไส้ มีสรรพคุณบรรเทาอาการท้องอืดท้องเฟ้อ

เปรียบเทียบยาธาตุน้ำแดงและยาธาตุดอบเชย

ยาธาตุน้ำแดง เป็นตำรับยาผสมสารสกัดสมุนไพรที่ผลิตกันมานานกว่า 50 ปี พบในเภสัชตำรับต่างประเทศเกือบทุกประเทศ มีการปรับใช้สมุนไพรของประเทศไทยเข้าไปผสมเพื่อให้เกิดประโยชน์ตามที่ต้องการ นอกจากใช้บรรเทาอาการท้องอืดท้องเฟ้อแล้ว ยาธาตุน้ำแดงยังมีองค์ประกอบที่เป็นพืชสมุนไพรที่ช่วยเจริญอาหาร เช่น บอระเพ็ด และผสมยาระบายอย่างอ่อน เช่น โกฐน้ำเต้า อีกด้วย แต่เนื่องจากยาธาตุน้ำแดงบางชนิดมีสารลดกรดโซดา มีอยู่ด้วย จึงทำให้ท้องอืดท้องเฟ้อใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน เพราะอาจมีปัญหาคัดค้านการดูดซึมเกลือโซเดียม และความเป็นกรดต่างในเลือดได้หรือบางตำรับมีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ซึ่งไม่เหมาะสำหรับคนที่แพ้แอลกอฮอล์ ยาธาตุดอบเชย ไม่มีส่วนผสมของแอลกอฮอล์ และโซเดียมคาร์บอเนต จึงอาจเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการบรรเทาอาการดังกล่าวได้แต่ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับ ไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

การวิจัยทางคลินิกของยาธาตุดอบเชย

การวิจัยประเมินประสิทธิผลและความปลอดภัยของยาธาตุดอบเชยต่อภาวะ functional dyspepsia ซึ่งหมายถึง ภาวะผิดปกติในทางเดินอาหารส่วนต้น แสดงออกด้วย อาการจุกแน่นหลังมื้ออาหาร อิ่มเร็วกว่าปกติ ปวด หรือแสบร้อนบริเวณลิ้นปี่ เป็นๆหายๆ เกิดอาการอย่างน้อย 2 ครั้งต่อสัปดาห์ นานอย่างน้อย 3 เดือน อาจพบร่วมกับโรคกรดไหลย้อน หรือลำไส้แปรปรวนการวิจัยนี้ เปรียบเทียบกับยาธาตุดอบเชย กับยา simethicone โดยใช้รูปแบบ Randomized controlled study โดยผู้ป่วย functional dyspepsia แบ่งเป็น 2 กลุ่ม โดยทั้ง 2 กลุ่ม ใช้ยาติดต่อกันนาน 14 วัน ประเมินผลการรักษาภายหลังการรักษาหลัง 7 วัน และ 14 วัน พบว่าลักษณะทั่วไปของผู้ป่วยที่ 2 กลุ่มไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ อาการของผู้ป่วยและความรุนแรงเฉลี่ยอาการของผู้ป่วยภายหลังการรักษาด้วยทั้งสองชนิดไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ จำนวนผู้ป่วยที่อาการดีขึ้นมากหรืออาการหายไปภายหลังการรักษาเพิ่มขึ้นจากก่อนรักษาอย่างมีนัยสำคัญ ผลการรักษาของยาทั้งสองชนิดไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ มีผลข้างเคียงของการรักษาร้อยละ 9.3 ในกลุ่ม simethicone และร้อยละ 9.5 ในกลุ่มยาธาตุดอบเชย ผู้ป่วยส่วนมากพึงพอใจต่อการรักษาไม่แตกต่างกัน ค่าใช้จ่ายของยาธาตุดอบเชยถูกกว่ายา simethicone สรุปได้ว่า การรับประทานยาธาตุดอบเชยติดต่อกัน 14 วัน มีประสิทธิผลและความปลอดภัยในการรักษาผู้ป่วย functional dyspepsia ไม่แตกต่างจากการรักษาด้วย simethicone

ยา	simethicone	ธาตุดอบเชย
ขนาดที่ใช้	105 มก. วันละ 3 ครั้งหลังอาหาร	30 มล. วันละ 3 ครั้งหลังอาหาร
จำนวนผู้ป่วย	150 คน	168 คน
ร้อยละของผู้ป่วย รับประทานยาครบทุกมื้อ	82	89.3
ผลการรักษา	อาการดีขึ้นมากหรืออาการ หายไป	อาการดีขึ้นมากหรืออาการหายไป
ผลข้างเคียงพบได้ร้อยละ	9.3	9.5
ค่าใช้จ่าย	84 บาท	36 บาท

บทสรุป

อาการท้องอืดท้องเฟ้ออาหารไม่ย่อย เป็นอาการที่พบได้บ่อย แม้เป็นอาการที่ไม่รุนแรง แต่ก็ทำให้รู้สึกไม่สบาย เป็นปัญหากระทบต่อสุขภาพได้ และหากทิ้งไว้อาจลุกลามเป็นโรคทางเดินอาหารที่รักษาได้ยากขึ้น ยาธาตุดอบเชยเป็นยาแผนไทย ที่มีการใช้บรรเทาอาการเหล่านี้กันมานาน และการวิจัยทางคลินิกสนับสนุนว่า ให้ผลการรักษาต่างๆ กับยาแผนปัจจุบัน แต่ค่าใช้จ่ายน้อยกว่ายาธาตุดอบเชยจึงอาจเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการบรรเทาอาการเหล่านี้ทดแทนยาแผนปัจจุบันและประหยัดค่าใช้จ่ายโดยรวมอีกด้วย

สูตรตำรับยาธาตุดอบเชย

ในยาน้ำ ๑๐๐ มิลลิลิตร ประกอบด้วย

๑.เปลือกอบเชยเทศ เปลือกสมุลแว้ง ลูกกระวาน ดอกกานพลู รากชะเอมเทศ อย่างละ ๘๐๐ มิลลิกรัม

๒.เกล็ดสะระแหน่ การบูร หนักสิ่งละ ๕๐ มิลลิกรัม

ข้อบ่งใช้ ชับลม บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ

ขนาดและวิธีใช้ รับประทานครั้งละ ๑๕ - ๓๐ มิลลิลิตร วันละ ๓ ครั้ง หลังอาหาร

ข้อควรระวัง ควรระวังการใช้ยาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติของตับไต เนื่องจากอาจเกิดการสะสมของการบูรและเกิดพิษได้

เอกสารอ้างอิง

1. รุ่งระวี เต็มศิริฤกษ์กุล สมภพ ประธานธรรมาภิบาล วงศ์สถิตย์ ฉวี วัฒนจตุรชาติป เขียววงศ์จันทร์. สมุนไพร และตำรับยาไทย: การเลือกใช้ตามหลักวิชาการ. กทม: หจก.สามลดาจำกัด, 2555.
2. คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ. ยาสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. 2559. ประกาศ ณ วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559.
3. กำไร กฤตศิลป์, กุลลณา ตันติประวรรณ, ขนิษฐา วัลสีพงษ์, จิรัญญา มุขพันธ์, ฉวีวรรณ ม่วงน้อย และคณะ. ประสิทธิภาพและความปลอดภัยของยาธาตุน้ำขาวในการรักษาผู้ป่วย Functional Dyspepsia. สารศิริราช 2006; 58(11): 1103–1106.